

Nr 148.

Av herr **Luterkort**, om beredande av rätt för arbetarorganisationer och andra ideella sammanslutningar att i vissa fall genom tvångsinlösen förvärva mark.

Uti 1 § 8 momentet i gällande lag om expropriation stadgas, att fastighet, som tillhör annan än kronan må tagas i anspråk genom expropriation, om Konungen prövar det nödigt för att bereda *befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort* mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål *av synnerlig vikt*. Under 102—105 §§ i lagen givas vissa närmare bestämmelser om expropriation av mark till uppförande av byggnader för överläggningar eller föredrag. Enligt 102 § må sålunda rätt till expropriation för ändamål som i 1 § 8 momentet sägs ej beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle inom vars område den mark, expropriationen skall avse, är belägen, aktiebolag eller registrerad förening. Sådan rätt må vidare enligt 104 § beviljas endast i fråga om obebbyggd mark belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att träffa avtal visas möta på grund därav, att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samma eller ett fåtal ägare. I 103 § föreskrives att expropriationsrätt för ändamål, som nyss sagts, ej må beviljas bolag eller förening, utan att i bolagsordningen eller föreningens stadgar uttagits noggranna uppgifter å ändamålet för bolaget eller föreningen och att bolagsordningens eller stadgarnas bestämmelser härom ej få ändras utan Konungens medgivande, så länge bolaget eller föreningen är ägare av den exproprierade fastigheten.

Uti en inom första kammaren vid 1925 års riksdag väckt motion, nr 12, framhöll herr Berge att under de år dessa lagbestämmelser varit gällande det visat sig, att de haft en avvärjande verkan gent emot eventuella sökande och att tillämpningen kunnat bliva sådan att ingen expropriationsrätt för ifrågavarande ändamål beviljats. Motionären ansåge att samma förhållande säkerligen komme att äga rum så länge bestämmelserna kvarstode oförändrade.

Då det i 1 § 8 momentet — yttrade motionären vidare — sägs »väsentlig del av befolkningen», så hade detta uppenbarligen givit anledning till

att kommunalfullmäktige hörts i saken och då dessa med en liten majoritet avstyrkt, hade vederbörande fått avslag på sin ansökan. Med anledning härav ansåg motionären det vara behövt att utbyta ordet »väsentlig» mot »avsevärd». Det hade vidare visat sig vara väl behövt att i 104 § efter »erforderlig mark» införa »med lämpligt läge» ty någon hänsyn måste tagas till den befolknings boplatser, från vilken ansökan utgått.

Andra lagutskottet vid 1925 års riksdag yttrade — efter att hava redogjort för vissa ansökningar om expropriationsrätt som då varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning — följande:

»Såsom bekant var genomförandet av nu gällande lagstiftning om expropriation förknippat med mycket betydande svårigheter. På olika punkter gingo meningarna starkt isär och detta var icke minst fallet beträffande frågan, om och i vilken utsträckning rätt till expropriation borde medgivnas för sådana ändamål, som omförmälas i 1 § 8 mom. av den nuvarande lagen. I denna del lyckades man först omsider genom ömsesidiga eftergifter att komma till resultat.

Vid bedömandet av frågan, huru de hithörande bestämmelserna hittills verkat, må ej förglömmas, att förefintligheten av desamma säkerligen, efter hand som kännedomen därom vunnit insteg, i åtskilliga fall haft till följd ett frivilligt avstående av mark för däri avsedda ändamål. Såsom förutsättning för att ändringar nu må vidtagas uti ifrågavarande bestämmelser i den av motionären avsedda riktning synes utskottet med fog böra kräva, att erfarenheten under de hittills gångna åren sedan lagens ikraftträdande bestyrkt behovet av sådana ändringar. Ett klarläggande härav synes emellertid utskottet ej hava medelst motion åvägabragt.

Vad beträffar det i motionen föreslagna utbytet av ordet »väsentlig» i 1 § 8 mom. mot uttrycket »avsevärd» torde med fog kunna anmärkas, att, även om någon nyansskillnad mellan dessa båda uttryck förefinnes, densamma i allt fall ej är tillräcklig för att en dylik ändring skulle bliva av någon nämnvärd praktisk betydelse.

I fråga om det föreslagna införandet av orden »med lämpligt läge» i 104 § må framhållas, att, i den mån det i §:ens senare, av ändringsförslaget ej berörda del uppställda villkoret, att all jord inom ett vidsträckt område skall tillhöra samme eller ett fåtal ägare, ävensom lagens bestämmelser i övrigt giva rum för ett tillgodoseende av de synpunkter, som ligga bakom motionärens yrkande i denna del, desamma säkerligen även med lagrummets nuvarande lydelse skola vinna vederbörligt beaktande vid Kungl. Maj:ts prövning av hithörande ansökningar.»

I själva verket torde nu de förhållanden föreligga, som andra lagutskottet vid 1925 års riksdag uppställer såsom en förutsättning för vidtagande av ändringar uti ifrågavarande bestämmelser uti den av herr Berge avsedda riktning.

Erfarenheten under de gångna åren sedan expropriationslagens ikraftträ-

dande bestyrka otvivelaktigt behovet av en revision utav hithörande delar av samma lag.

Erfarenheten har givit vid handen, att de ovan återgivna bestämmelserna i expropriationslagen ej blott över huvud taget äro svårillämpliga utan även och framför allt att de äro mindre väl ägnade att motsvara de krav som de ideella organisationer, om vars expropriationsrätt är fråga, numera torde kunna ställa, nämligen en ovillkorlig rätt att, därest lämpligt belägen och i övrigt väl lämpad jord till den nödiga samlingslokalen icke kan på frivillighetens väg förvärfvas, få genom expropriation göra det erforderliga jordförvärvet.

Det måste anses vara en förutsättning för en fortsatt fredlig samhällsutveckling, att bolag och andra enskilda jordägare icke skola kunna hindra t. ex. en arbetarkommun eller en religiös församling eller en stark nykterhetssammanslutning att på ort, där sammanslutningen utövar sin verksamhet och dess medlemmar bygga och bo, på rimliga villkor skaffa sig sådan samlingslokal, som organisationen anser nödig för det bästa möjliga främjandet av dess syften. Men säkerligen kan i detta nu påvisas flera fall, där arbetarorganisationer under inga förhållanden kunnat förmå arbetsgivarejordägare att ens emot skälig ersättning avstå jord för uppförande av Folkets hus, ehuru de i båda fallen disponera för ändamålet väl lämpade tomter i stort antal. I dessa fall läser med nuvarande lagstiftning expropriation endast med svårighet om ens över huvud taget kunna åvägbringas.

Erinras må tillika, att 1925 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida kompletterande bestämmelser erfordrades, i syfte att den, som å annan tillhörig mark äger byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt, må äga genom tvångsinlösen förvärva marken, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill nämnda utredning må kunna föranleda. Den sålunda begärda utredningen är fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning och ligger det i sakens natur att sistberörda spörsmål måtte prövas i samband med härovan först omnämnda spörsmål. Riksdagen torde med andra ord bliva satt i tillfälle att i ett sammanhang upptaga till prövning spörsmålet om underlättandet för ideella sammanslutningar att skaffa sig samlingslokaler.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställes,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbeta förslag till sådan ändrad lydelse av lagen den 12 maj 1917 om expropriation att sådan expropriationsrätt, varom i 1 § mentet nämnda lag förmäles, må utan obehöriga in-

skränkningar och onödiga svårigheter tillkomma arbetarorganisationer samt andra ideella sammanslutningar ävensom förelägga riksdagen det förslag, vartill den begärda utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 20 januari 1927.

S. Luterkort.
